

" Waterkwaliteit en visbestand in de Zuid-Willemsvaart anno 2022 "

1. Inleiding

Binnen de provincie Limburg is de Zuid-Willemsvaart een druk bevestigd openbaar water.

De Zuid-Willemsvaart loopt vanaf Maastricht via Bocholt naar het Nederlandse 's Hertogenbosch. De Vlaamse vissers moeten zich tevreden stellen met een bescheiden deel van ongeveer 44 km en met een gemiddelde breedte van 33 meter.

2. Waterkwaliteit

a) Huidige toestand

De Zuid-Willemsvaart maakt deel uit van het Vlaams waterlichaam "Zuid-Willemsvaart + Kanaal Bocholt-Herentals (deels) + Kanaal Briegden-Neerharen".

De fysisch-chemische kwaliteit van oppervlaktewater wordt volgens de Europese Kaderrichtlijn Water ingedeeld in 5 klassen: slecht, ontoereikend, matig, goed en zeer goed.

Het meest recente jaar waarvoor alle meetgegevens volledig afgewerkt en beschikbaar zijn, is 2020. Ter vergelijking werden de gegevens van 2015 gebruikt.

De fysisch-chemische kwaliteit (als samenvatting van 5 gidsparameters: totaal stikstof, totaal fosfor, geleidbaarheid, zuurstof en pH) van dit waterlichaam was zowel in 2015 als in 2020 "matig".

De totale biologische waterkwaliteit van dit waterlichaam verbeterde van "ontoereikend" in 2015 naar "matig" in 2020.

b) Toekomstperspectieven

a) Het kanaalwater is afkomstig van de Maas en de fysisch-chemische waterkwaliteit in het kanaal volgt grotendeels de kwaliteit van de Maas.

Momenteel wordt de Zuid-Willemsvaart als matig beoordeeld, zowel voor de biologische kenmerken, incl. vis, als de fysico-chemische kenmerken. De stikstof- en fosforconcentraties zijn momenteel nog te hoog, maar kennen een positieve (dalende) trend over de jaren. Het kunstmatige karakter van waterlichamen zoals kanalen vormt mogelijk een obstakel voor de biologische indicatorgroepen om beter te scoren.

b) In het derde stroomgebiedbeheerplan 2022-2027 wordt het waterlichaam "Zuid-Willemsvaart + Kanaal Bocholt-Herentals (deels) + Kanaal Briegden-Neerharen" ingedeeld in klasse 6.

Dit heeft te maken met meerdere factoren. Onder meer het feit dat de afstand tot de waterkwaliteitsnormen momenteel nog relatief groot is, het kanaal een kunstmatig waterlichaam is waarin mogelijkheden voor ecologische ingrepen inherent beperkt zijn, dat men vanuit het Vlaamse waterbeleid vooral inzet op onze natuurlijke en sterk veranderde waterlichamen om de waterkwaliteitsdoelen in eerste instantie daar te halen gelet op hun belangrijke, meerlagige rol in de waterketen. Bovendien is de fysisch-chemische waterkwaliteit in grote mate afhankelijk van het Maaswater dat de kanalen voedt uit bovenstroomse regio's.

Meer informatie is terug te vinden in de waterlichaamfiche via <https://www.integraalwaterbeleid.be/nl/geoloket/overzicht-oppervlaktewaterlichamen>.

3. Afvissingen

De meest recente afvissingen voor de Zuid-Willemsvaart dateren van 2018 en 2021.

De bemonsteringen van 2018 werden uitgevoerd door het INBO.

De bemonsteringen in 2021 werden uitgevoerd door ATBK in opdracht van het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB).

a) Gegevens uit 2018

De Zuid-Willemsvaart ligt in de provincie Limburg en is de verbinding van de Maas met de Schelde, die eigenlijk de verbinding maakt tussen Luik en de Nederlandse havens. Het gedeelte dat in België loopt is 44 km lang (bron: nv De Scheepvaart).

Tijdens deze afviscampagne bemonsterde men tien staalnameplaatsen door middel van fuiken en elektrovisserij. In het totaal ving men over de volledige lengte van het kanaal 1975 vissen met een totaal gewicht van 68 kg en verdeeld over 21 soorten en 1 hybride soort namelijk baars, de beschermde bittervoorn, blankvoorn, brasem, Europese meerval, gibel, karper, Kesslergrondel, kolblei, kopvoorn, marmergrondel, paling, pos, rietvoorn, roofblei, snoek, snoekbaars, winde, zeelt, zonnebaars en zwartbekgrondel.

De drie pontokaspische grondelsoorten, Kesslergrondel, marmergrondel en zwartbekgrondel werden gevangen. Deze drie exotensoorten werden voor het eerst in Vlaanderen gevangen in 2010. Het is zelfs in de Zuid-Willemsvaart dat de eerste marmergrondels (16 stuks) voor Vlaanderen werden gevangen.

In 2010 werden nog geen zwartbekgrondels of Kesslergrondels gevangen op het kanaal. Nu ving men maar liefst 575 zwartbekgrondels en is hiermee de tweede meest gevangen soort. De soort wordt op alle locaties over de ganse lengte van het kanaal gevangen. Van Kesslergrondel werden 35 exemplaren gevangen. Ook op alle locaties. Van marmergrondel werden 22 stuks gevangen, en dit op 4 van de 5 bemonsterde locaties.

De soortendiversiteit per locatie varieert tussen 8 en 18 soorten met een gemiddelde van 12 soorten per locatie.

Baars is met een aantalpercentage van 32% de dominante soort, gevolgd door zwartbekgrondel (28%) en blankvoorn (21%). De overige soorten maken elke < 5% van de totale vangstaantallen uit (zie : Tabel 6).

Qua biomassa domineert paling (42%), gevolgd door baars (23%) en Europese meerval (10%). Van Europese meerval ving men slechts 2 exemplaren maar wel goed voor 7kg. Het roofvisbestand bestaat voornamelijk uit enkele grotere baarzen (≥ 20 cm), snoekbaars en in mindere mate snoek. Van de soorten bittervoorn, brasem, Europese meerval, kolblei, kopvoorn, snoek en winde kon de aanwezigheid op het kanaal worden vastgesteld maar de vangsten van deze soorten beperkten zich in deze campagne tot minder dan 5 exemplaren per soort.

Naast vis, trof men ook op elke locatie Amerikaanse rivierkreeftjes aan.

b) Gegevens uit 2021

De bemonsteringen van de Zuid-Willemsvaart zijn uitgevoerd op 27 en 28 september 2021.

Soortensamenstelling

In de Zuid-Willemsvaart zijn 19 vissoorten (exclusief hybride) aangetroffen.

De meeste soorten behoren tot het eurytope gilde, namelijk aal, alver, baars, blankvoorn, brasem, Europese meerval, karper, pos, snoek en snoekbaars. Rietvoorn, vetje en zeelt zijn de aangetroffen soorten die tot de limnofiele gilde behoren en er is één rheofiele vissoort aangetroffen, namelijk sneep. Tot de exoten behoren Kesslers grondel, marm grondel, roofblei, zonnebaars en zwartbekgrondel. Tijdens de bemonstering is eveneens gelet op de aanwezigheid van kreeften en krabben. In totaal zijn tien gevlekte Amerikaanse rivierkreeften waargenomen.

Omvang van het visbestand

De omvang van het visbestand is geschat op 28,9 kg/ha en 1.337 stuks/ha. Het visbestand bestaat in biomassa voornamelijk uit eurytopen (75%). De exoten hebben in biomassa een aandeel van 25% in het visbestand. De limnofielen en rheofielen hebben een te verwaarlozen aandeel in de biomassa van het visbestand.

Op soortniveau bestaat de biomassa van het visbestand met name uit zwartbekgrondel (22%) en blankvoorn (21%). In mindere mate hebben aal (18%), Europese meerval (16%) en brasem (11%) een aandeel in visbiomassa. Het visbestand bestaat in aantallen voor een groter deel uit exoten (54%) dan uit eurytopen (45%).

Op basis van aantallen wordt zwartbekgrondel het meest frequent aangetroffen (52%), gevolgd door blankvoorn (33%).

Besluit soortensamenstelling

Met in totaal 19 soorten (exclusief hybride) is de soortenrijkdom op de Zuid-Willemsvaart iets hoger dan gemiddeld (in vergelijking met de gelijkaardige wateren in het Vlaamse Gewest). Het merendeel van de soorten behoort tot het eurypote stromingsgilde. De enige vissoort welke tot het rheofiele stromingsgilde behoort is de sneep. Deze soort is al meerdere opeenvolgende bemonsteringsjaren aangetroffen. Daarnaast is het aandeel exoten in de Zuid-Willemsvaart relatief groot, wat niet geheel onverwachts is gezien de opmars van de uitheemse grondelsoorten in de Vlaamse kanalen. Tot de aangetroffen exoten behoren Kesslers grondel, marmergroundel, zwartbekgrondel, maar ook roofblei en zonnebaars.

In tabel 27 is een overzicht gegeven van de soortensamenstelling sinds 2011.

De omvang van de soortensamenstelling is met 19 vissoorten van gemiddelde omvang ten opzichte van eerdere bemonsteringen in de Zuid-Willemsvaart. Tijdens de bemonstering in 2021 zijn vissoorten als kopvoorn, rivierdonderpad en kolblei niet aangetroffen, terwijl deze vissoorten wel tijdens één of meerdere voorgaande bemonsteringen zijn aangetroffen. Daarentegen is vetje voor het eerst waargenomen. Deze klein blijvende vissoort kan van jaar tot jaar een sterke fluctuatie in aantallen laten zien. De aantallen van zwartbekgrondel zijn sinds 2015 en 2018 steeds hoger geraamd en is nu de meest aangetroffen soort in zowel biomassa als aantallen per hectare. Anders dan in het Kanaal Bocholt-Herentals is sneep in de Zuid-Willemsvaart opnieuw aangetroffen.

Besluit omvang visbestand

De omvang van het visbestand is geraamd op 28,9 kg/ha en 1.337 stuks/ha. Dit bestand is vrij gering te noemen en is vergelijkbaar met de bemonstering van 2018 en 2015. Met name in de hoofdstroom is de biomassa laag geraamd (24 kg/ha). In de verbredingen is het geschatte bestand duidelijk omvangrijker (118,4 kg/ha).

In tabel 28 is een overzicht gegeven van het verschil in het visbestand bij de belangrijkste soorten tussen 2011, 2015, 2018 en 2021.

Over het algemeen komen de belangrijkste soorten niet veelvuldig voor in de Zuid-Willemsvaart. De fluctuaties tussen de geraamde biomassa's zijn dan ook niet heel groot tussen de bemonsteringsjaren en zal met name bepaald worden op het aantreffen van enkele grote exemplaren van deze soorten.

Gezien de resultaten kan gesteld worden dat de hoofdstroom van de Zuid-Willemsvaart geen aantrekkelijk leefgebied is voor vis. Op veel plekken is de waterdiepte gering waardoor de scheepvaart een groot effect heeft op de leefomstandigheden in de hoofdvaart. De verbredingen zijn aantrekkelijker voor vis omdat in deze gebieden de invloed van de scheepvaart veel minder aanwezig is dan in de hoofdstroom. Ook is door de mindere scheepvaartdruk de vegetatie in de verbredingen beter ontwikkeld.

VERBEIREN Marc

Wolvertem, oktober 2022

{ BRON : schriftelijke parlementaire vraag gesteld door Vlaams volksvertegenwoordiger mevrouw Gwenny DE VROE in het Vlaams Parlement ; zie :

vraag gesteld aan de minister van Omgeving (Milieu) Zuhal DEMIR :
“ *Bulletin van Vragen en Antwoorden* “ , Vlaams Parlement , zitting 2022-2023 , vraag nr. 1165 van 20 september 2022 } .

TABELLEN : zie hierna.

TABEL uit 2018

Tabel 6 Overzichtstabel van de totale vangsten op het kanaal met per soort: de geviste aantallen (N) met fuiken (f), elektrisch (e) en totaal (tot), de aantalpercentages (N%), de geviste biomassa (G in g) en de gewichtpercentages (G%).

Vissoort	Ne	Nf	Ntot	N%	Ge	Gf	Gtot	G%
baars	287	366	653	32,34	7346,9	8330,9	15677,8	22,78
bittervoorn	2	0	2	0,1	1,7	0	1,7	< 0,01
blankvoorn	76	339	415	20,55	669,5	3027,4	3696,9	5,37
brasem	0	1	1	0,05	0	5,7	5,7	< 0,01
Europese meerval	2	0	2	0,1	7050	0	7050	10,24
giebel	36	1	37	1,83	1150,2	29,6	1179,8	1,71
hybride	0	1	1	0,05	0	6,1	6,1	< 0,01
karper	6	0	6	0,3	1972,9	0	1972,9	2,87
Kesslergrondel	33	2	35	1,73	371,7	70,4	442,1	0,64
kolblei	1	0	1	0,05	39,9	0	39,9	0,06
kopvoorn	1	0	1	0,05	4,3	0	4,3	< 0,01
marmmergrondel	22	0	22	1,09	29,4	0	29,4	0,04
paling	44	57	101	5	3695,6	24881,1	28576,7	41,52
pos	5	9	14	0,69	125,5	128	253,5	0,37
rietvoorn	6	13	19	0,94	7,8	250,2	258	0,37
roofblei	1	4	5	0,25	3,4	75,9	79,3	0,12
snoek	1	0	1	0,05	813,8	0	813,8	1,18
snoekbaars	0	9	9	0,45	0	4066,9	4066,9	5,91
winde	2	0	2	0,1	67,1	0	67,1	0,1
zeelt	12	2	14	0,69	542,1	26,3	568,4	0,83
zonnebaars	45	14	59	2,92	339,7	79,9	419,6	0,61
zwartbekgrondel	484	91	575	28,48	1637,9	1332,8	2970,7	4,32

TABELLEN uit 2021

Tabel 27 Soortensamenstelling in de Zuid-Willemsvaart in de jaren 2011, 2015, 2018 en 2021.

Gilde	Vissoort	2011	2015	2018	2021
Eurytoop	Aal	x	x	x	x
	Alver	x	x	x	x
	Baars	x	x	x	x
	Blankvoorn	x	x	x	x
	Brasem	x	x	x	x
	Europese meerval	-	x	x	x
	Hybride	x	x	x	x
	Karper	x	x	-	x
	Kolblei	-	x	-	-
	Pos	x	x	x	x
	Snoek	x	x	x	x
	Snoekbaars	x	x	x	x
	Spiegelkarper**	-	x	-	-
Limnofiel	Rietvoorn	x	x	x	x
	Vetje	-	-	-	x
	Zeelt	x	x	x	x
Rheofiel	Kopvoorn	x	x	x	-
	Rivierdonderpad	x	-	-	-
	Sneep	-	x	x	x
	Winde	x	x	x	-
Exoot	Kesslers grondel	-	x	x	x
	Marmmergrondel	x	x	x	x
	Roofblei	x	x	x	x
	Zonnebaars	-	x	x	x
	Zwartbekgrondel	-	x	x	x
Totaal*		17	21	19	19

* = exclusie hybride, kruising tussen twee karperachtigen

** = spiegelkarper wordt met karper tot één soort gerekend

Tabel 28 Verschil in het visbestand (kg/ha) in de Zuid-Willemsvaart tussen 2011, 2015, 2018 en 2021.

Vissoort	2011	2015	2018	2021
Aal	15	9	2	6
Baars	9	5	6	1
Blankvoorn	6	7	12	4
Brasem	n.v.t.	1	0	1
Karper	0	2	-	0
n soorten*	17	21	19	17
Totaal**	39	31	29	24

*= exclusie hybride, kruising tussen twee karperachtigen;

**=raming van het visbestand zonder bemonsteringen van de verbredingen

